

УДК 330.3

Гречаник Н. Ю.

СТАЛИЙ РОЗВИТОК ТА ОБ'ЄКТИВНА НЕОБХІДНІСТЬ ЙОГО ФОРМУВАННЯ

У статті автор відображає необхідність становлення України на шлях сталого розвитку. Теорія сталого розвитку є альтернативою парадигмі економічного зростання, яка ігнорує екологічну небезпеку від розвитку за екстенсивною моделлю. Історичний досвід свідчить, що сталий розвиток став генеральним напрямком руху людства в епоху глобалізації до суттєвого економічного зростання, соціального прогресу і чистого довкілля. Україна не може залишатись поза цим доленосним процесом.

Ключові слова: сталий розвиток, економічне зростання, екологічні чинники, соціальні чинники, людський розвиток.

I. Вступ. Домінанти сталого розвитку пов'язані з одним із найактуальніших завдань сучасності – пошуком інструментів подолання обмежень так званого суспільства споживання, в якому втрачається раціональність споживчого попиту, відбувається розрив між споживанням і задоволенням реальних потреб людини, істинних цінностей, формуються хибні потреби, визначальним мотивом яких стає незмірне бажання володіти чимось. Все це призводить до непомірного навантаження на довкілля. Культура споживання повинна знайти вираження у недопущенні засмічення природного середовища, прагненні відмовитись від тих видів транспортних засобів і побутових матеріалів, що істотно погіршують екологічну ситуацію, поступ до екологічної свідомості та переосмислення цінностей.

II. Постановка завдання. Екологічний стан сьогодення у багатьох країнах світу як наслідок економічного суспільного розвитку, змушують людство переглянути пріоритети свого майбутнього. Змінити ситуацію можливо тільки при системному підході та взаємозгодженому вирішенні соціальних, економічних та екологічних проблем суспільства, тобто його переходу на умови сталого збалансованого розвитку.

III. Результати. Терміни «сталість» та «сталий розвиток» нерозривно пов'язані з еволюцією людства.

Вимірюючи усталеність, необхідно брати до уваги корінну відмінність між поняттями “розвиток” і “зростання”. Розвиток – це зміна до більш повного, важливішого і кращого стану. Тут присутні як кількісні, так і якісні характеристики. Зростання стосується тільки кількісного збільшення у фізичному вимірюванні. Ця відмінність важлива, природно, для розуміння не тільки розвитку загалом, а й сталого, якісного розвитку [5, с. 66].

У давні часи люди займались сільським господарством і були тісно пов'язані з природою. Протягом останніх десятиріч наростаюча деградація довкілля поступово веде до розуміння того, що економічний розвиток має межу, обумовлену екологічним станом планети.

Конференція ООН, присвячена проблемам навколишнього середовища, що відбулась в Стокгольмі в 1972 р., стала початком діяльності із захисту довкілля в планетарному масштабі.

Важливим напрямком у розвитку ідеї права на розвиток є відхід від колишніх трактувань поняття “розвиток” тільки як економічного зростання. Розширення цієї ідеї відбувається за рахунок насамперед соціальної проблематики. Ще Тегеранська конференція з прав людини 1968 р., своєю відомою Прокламацією заявила, що “досягнення усталеного прогресу в здійсненні прав людини залежить від твердої і ефективної національної і міжнародної політики економічного і соціального розвитку”. Цей важливий документ ООН проголосив, що “міжнародний мир і безпека, з одного боку, і соціальний прогрес і економічний розвиток – з другого, тісно взаємопов'язані і впливають один на одного” [5].

Можна стверджувати, що по суті це був початок формування концепції сталого розвитку з комплексністю й інтегрованістю її компонентів — економічного, соціального та екологічного. Процес творення зазначеної концепції містив як одну з головних умов необ-

гідність поваги до гідності і цінності людської особистості і забезпечення основних прав і свобод людини.

У контексті визначення динаміки розвитку та обґрунтування напрямів екологоорієнтованої діяльності велику важливість мали дослідження Римського клубу. Як відомо, на початку 1970-х років здійснено спроби знайти шляхи протидії наростаючим загрозам глобальної енергетичної та екологічної катастроф. У рамках Римського клубу сформовано групу інтелектуалів на чолі з А. Печчеї, які об'єдналися з метою дослідження цих проблем. При цьому головними для групи стало глобальне моделювання, яке враховує взаємозв'язки різних аспектів людського життя – соціального, політичного, морального, культурного, економічного [7, с. 5].

Поява ідеї сталого розвитку пов'язана з діяльністю спеціальної Комісії ООН під керівництвом екс-прем'єра Норвегії Брундтланд, яка мала мандат розробити важливі питання майбутнього світового розвитку. Підсумки і рекомендації цієї діяльності містилися у відомій доповіді "Наше спільне майбутнє" (1987 р.).

Комісія Брундтланд вперше визначила поняття «сталий розвиток» як розвиток, який задовольняє потребам нинішнього покоління у такий спосіб, щоб не зашкодити здатності прийдешніх поколінь задовольняти свої потреби.

Таке визначення фокусується на:

- концепції потреб, особливо бідного населення світу, яким потрібно надати найвищий пріоритет.

- концепції обмеження можливостей оточуючого середовища у задоволенні теперішніх і майбутніх потреб, які зумовлені впливом технологічних і соціальних чинників.

Концепція Брундтланд вперше охоплює усю багатогранність глобалізації та екології, оскільки попередні міжнародні дебати основну увагу зосереджували на економічному зростанні у суперечності із навколишнім середовищем, непомірним тиском на нього. Дана комісія запропонувала взаємодію, взаємовплив та інтеграцію економічних, екологічних, а згодом і соціальних вимірів. Все це означало, бо було вперше запропоновано таку концепцію розвитку, яка вперше доповнювала економічне зростання соціальними та екологічними чинниками.

З вищевказаного визначення можна зробити висновок, що коли ми говоримо про сталий розвиток, ми не фокусуємось виключно на екологічних питаннях. Сталий розвиток сприймається як тривалий процес, що гармонійно поєднує використання ресурсів, інноваційні процеси, напрямки інвестування та інституційні зміни з потребами теперішнього і прийдешніх поколінь. Сталий розвиток є динамічним балансом, який гармонізує різні інтереси: економічне зростання, соціальний прогрес, захист довкілля, забезпечуючи рівність прав і свобод людини, демократизацію суспільства тощо

У 1992 р. Конференція ООН з питань довкілля та розвитку (UNCED) в Ріо-де-Жанейро, де прийняло участь понад 180 країн світу, визначила цілі та пріоритети політики довкілля та розвитку, які треба втілювати в рамках міжнародного співробітництва, а також наголосила на суттєвій ролі урядів та влади в імplementації ідеї сталого розвитку. Основний документ конференції, який заклав основу сталого розвитку став «Порядок денний – XXI». Проте перед урядами, що стали на шлях сталого розвитку постали численні проблеми:

- як саме ідея сталого розвитку має концентруватись у національному і загальнодержавному контексті?

- як досягти сталого розвитку враховуючи специфічні особливості екологічного, економічного, соціального стану, політичні та культурні обставини окремо взятої країни?

- які механізми державного регулювання мають бути створені?

- як досягти інтеграції національних та міжнародних дій на користь сталого розвитку та ін.?

Досить важливим з точки зору стимулювання сталого розвитку була конференція у Монтеррей (Мексика) у березні 2002 р. Глави держав і урядів країн світу, відзначаючи дефіцит ресурсів, закликали досягти інтернаціонально погоджених цілей розвитку. Для цього вони запропонували використовувати такі інструменти: податкові важелі, інвестиції в економічну і соціальну інфраструктуру, розвиток ринків капіталу через банківські системи, проводити розсудливу бюджетну і грошову політику. Також зменшувати вплив інфляції, сприяти високим нормам економічного зростання, повній зайнятості, викоріненню бідності, цінній стабільності [8].

Наступним етапом втілення ідей сталого розвитку на міждержавному рівні було проведення Світового саміту зі сталого розвитку у серпні 2002 року, де країни-учасники зустрілись на саміті у Йоганнесбурзі (Німеччина), щоб оцінити прогрес в питаннях сталого розвитку. Саміт являв собою зустріч керівників країн та урядів світу на найвищому рівні. Зустріч дала змогу об'єднати велику кількість інтересів, які представляли як голови держав та урядів, так і керівники та експерти від кожної з головних груп. В ній взяли участь понад 22 тис. людей, зокрема понад 8 тис. представників недержавних організацій, бізнесових структур та 4 тис. представників преси. На саміті було розглянуто результати, досягнуті країнами з виконання зобов'язань, взятих в 1992 році, оцінено успіхи на шляху просування до сталого розвитку.

У процесі підготовки до зустрічі та на самій зустрічі було оголошено про більш як двісті партнерських пропозицій, зосереджених у багатьох вирішальних напрямках сталого розвитку у всіх регіонах світу. Для реалізації цих партнерств було виділено значні обсяги фінансування. В рамках саміту уряди країн прийняли два основні документи: Йоганнесбурзький план з імплементації та Йоганнесбурзьку декларацію зі сталого розвитку.

Було констатовано, що ідея сталого розвитку не набула відчутного розвитку у практичній діяльності через ряд причин. Проте, даний саміт став тим форумом, який ідентифікував те, що було зроблено та причини перешкод конструктивному руху вперед та окреслив шляхи їх подолання.

Передусім, йшлося про створення урядового партнерства, неурядових організацій, громадянського суспільства, бізнесу з метою досягнення цілей сталого розвитку. На саміті було визнано, що глибокий розрив між багатими і бідними становить загрозу глобальній безпеці і стабільності, через нерівномірний розподіл благ і доданої вартості, які здійснює глобалізація, що це може призвести до втрати довіри до демократії бідним населенням через відсутність позитивних змін у їх житті. Прогресу вдалось досягти в тих сферах, де економічні інтереси не були під загрозою.

Генеральний канцлер ООН Кофі Аннан констатував, що консервативні заходи виконувались темпами далекими від достатніх і не принесли вигод більшості населення світу. На-

магання сприяти людському розвитку не були ефективними. Уповільнення світових процесів сталого розвитку пояснюється протидією, яку чинять бюрократичні урядові кола щодо інтегрування економічних, соціальних і економічних вимірів. На жаль, саміту так і не вдалося усунути інституційні і політичні перешкоди на шляху сталого розвитку. Також недостатньо уваги було приділено співвідношенню між усталеним виробництвом і усталеним споживанням. Генеральний секретар обґрунтував неузгодженість сталого виробництва і сталого споживання, непомірний тиск на екологію та виснажливе користування природними ресурсами [5, с. 124-127].

Країни, що розвиваються домоглися того, що рішення саміту закликають розвинені країни виконувати своє зобов'язання щодо узгодження цілей офіційної допомоги розвитку у сумі 0,7% ВВП кожної розвинутої країни. Проте, лише п'ять країн – Данія, Люксембург, Нідерланди, Норвегія, Швеція перевищили встановлений відсотковий рівень, США перераховували тільки 0,1% ВВП.

Підсумовуючи ситуацію, можна зазначити, що шляхи і тенденції сталого розвитку були окреслені правильно, рішення ухвалені, причина невиконання чи стримування цього процесу криється у політичній дисциплінованості та політичній волі.

На жаль, сьогодні концепція сталого розвитку так і не набула своєї реалізації і практичного застосування в регіонах та Україні вцілому.

Існують дві важливих запитання, які мають системоформуючий характер. Перше – виявлення причин такого становища, коли Україна і суспільство, що мають досить значні стратегічні запаси різного виду ресурсів, залишаються в колі бідних країн Європи. Друге — чи зможе Україна, в разі наявності достатніх коштів використати їх відповідним чином задля досягнення сталого розвитку, та чи спроможна вона перетворити свої власні ресурси на дієвий капітал і потужне джерело розвитку національної економіки.

Одним із надважливих критеріїв конкурентоспроможності є рівень її людського розвитку. Україна перебуває на 78 місці у світі за індексом рівня людського розвитку і про глобальну конкурентоспроможність говорити складно.

Згідно з «Доповіддю про людський розвиток – 2013» ПРО ООН, п'ятірка лідерів за досліджуваним індексом сформувалася у складі

Норвегії – 0.955, Австралії – 0.938, США – 0.937, Нідерландів – 0.921 та Німеччини – 0.920. Україна ділить 78 місце з Македонією.

За останні 10 років серед країн світу індекси розвитку людського розвитку в переважній більшості держав поліпшилися (з показника 0.639 до 0.694), а 40 країн світу суттєво просунулися в даному рейтингу.

Найкращу динаміку розвитку в минулому році продемонструвала Лівія, піднявшись на 23 сходинки у рейтингу з 87 на 64 місце, таким чином ставши першою країною африканського континенту яка випередила Україну, всього за 1 рік вийшовши з кризи 2011 року, та підвищивши свій індекс з 0.725 до 0.769.

Щодо нашої країни, то незважаючи на відносний ріст індексів у 2009-2012 роках, динаміка рейтингу навпаки погіршилася. У 2010 році Україні належала 69-та позиція, у 2011 – 76-та з показником 0.737, а в 2012 – 78-ма позиція з показником 0.740. За критеріями досліджуваного індексу в нашій країні найкращий стан справ з освітою та грамотністю – 0.860 (29 місце у світі), помітно гірші зі здоров'ям та довголіттям – 0.760, а найгірший стан з рівнем життя (економічним розвитком) – 0.615.

На момент набуття Україною незалежності, індекс людського розвитку був вищий, а ніж європейський та центрально-азійський (0.714 проти 0.701), а на даний час він нижчий на 0.31 (0.740 проти 0.771) [6].

Конкурентоспроможність країни також визначається тим, яким чином збільшуються реальні доходи населення у довгостроковій перспективі. Сьогодні низька платоспроможність населення веде до зниження попиту і гальмування виробництва та економічного обороту, зменшення інвестицій та технологічний прогрес. В Україні витрати на оплату праці в складі собівартості продукції є в три рази менші, ніж у розвинутих країнах. Середня заробітня плата по Україні становить 3430 гривень (мінімальна – 1254 гривень), в Івано-Франківській області – 2885 гривень, або близько 180 євро, що не значно перевищує прожитковий мінімум працездатних громадян – 1218 гривень (станом на 1.05.2014р.). Все це свідчить, що резервів для нагромадження і сталого розвитку людського капіталу практично не залишається.

IV. Висновки. Шанси на ефективний і конкурентоспроможний розвиток, в тому числі і сталий розвиток, в Україні з'являться тоді,

коли влада належатиме народу, а не олігархічним кланам, буде відповідність займаних посад професійній компетенції управлінців, відсутність вибірковості закону і т. д.

Багаторічна економічна і політична криза в Україні є рукотворною, оскільки приватні, кланові інтереси були домінантні у прийнятті рішень; захоплення національного багатства та необмежена влада над зубожілим народом призвели до руйнівних наслідків. Український народ покінчив з тоталітарним минулим, але залежність від східного сусіда, на жаль, є досить відчутна.

На сьогоднішній день є розроблена національна парадигма сталого розвитку України, де:

- визначено сучасні тенденції, стратегічні засади та перспективні напрями сталого розвитку України в глобальному середовищі на основі аналізу й оцінки новітніх наукових концепцій господарювання в контексті світових господарських домінант відповідно до наявного стратегічного потенціалу держави;

- розроблено концептуальні засади сталого розвитку природно-ресурсного потенціалу, включаючи земельні, водні, мінерально-сировинні, лісові ресурси, соціальну складову, умови гарантування природно-техногенної та екологічної безпеки тощо;

- визначено перспективи національної екологічної та економічної політики, запропоновано національну парадигму і програмну основу перспективного сталого розвитку України.

Отже, пора невідкладно приступати до реальної імплементації національної стратегії сталого розвитку, щоб забезпечити органічну єдність його складових: послідовного економічного розвитку, соціального прогресу, екологічної безпеки у їх взаємодії та взаємовпливові, балансі та інтеграції. Сюди також слід додати інституційні реформи, інновації, конкурентоспроможність та демократичні перетворення

1. Встреча на высшем уровне «Планета Земля», Рио-де-Жанейро, 1992: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org/ru/development/progareas/global/earthsummit.shtml>.

2. Йоханнесбургская встреча на высшем уровне 2002: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org/russian/conferen/wssd>

3. Сталий розвиток регіонів України [Текст] / науковий керівник М. З. Згуровський. – К.: НТУУ «КПІ», 2009. – 197 с.

4. Аналіз сталого розвитку: глобальний і регіональний контексти / Міжнар. рада з науки (ICSU) та ін.; наук.

кер. проекту М. З. Згуровський. – К.: НТУУ «КПІ», 2012. – 232с.

5. Білорус О. Г. Глобальна перспектива і сталий розвиток: (системні дослідження) / О. Г. Білорус, Ю. М. Мацейко. – К.: МАУП, 2005. – 492 с.

6. Індекс людського потенціалу 2013 року (рейтинг України) – Режим доступу: <http://infolight.org.ua/content/index-rozvitku-lyudskogo-potencialu-2013-reyting-ukrayini>

7. Національна парадигма сталого розвитку України [Текст] / за заг. ред. Б. Є. Патона. – К.: Державна установа "Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України", 2012. – 72 с.

8. Monterrey Consensus of the International Conference

on Financing for Development [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org/esa/ffd>

In this article, the author reflects the need for the formation of Ukraine on the way of sustainable development. The theory of sustainable development is an alternative to paradigm of economic growth that ignores environmental risk from the development according to extensive model. Historical experience shows that sustainable development has become the general direction of mankind in an era of globalization to strong economic growth, social progress and clean environment. Ukraine can not stay out of this determining process.

УДК 338.47: 656

Михайлів Г. В.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТРАНСПОРТНО-ЛОГІСТИЧНОГО ЦЕНТРУ

Розглянуто питання функціонування логістичних центрів, що забезпечують оптимальне використання транспорту і обладнання, а також остаточний розподіл товарів до адресата.

Ключові слова: концепція, логістична інфраструктура, логістичний центр, інтермодальні перевезення, вантажні перевезення.

I. Вступ. Глобалізація та посилення конкуренції на світовому транспортному ринку призвели до необхідності застосування принципово нових підходів до формування міжнародних, регіональних і галузевих економічних відносин. Економічні перетворення, які відбуваються в Україні, розвиток її економічних зв'язків із зарубіжними країнами ставлять перед транспортно-логістичним комплексом складні задачі щодо його інтеграції в Європейську і світову транспортні системи.

Наполегливе прагнення України до якнайшвидшої інтеграції у світове співтовариство, партнерські багатовекторні наміри в розвитку торгово-економічних відносин з іншими державами об'єктивно створюють сприятливі умови для вільного переміщення товарів, послуг, капіталів і робочої сили через нашу державу. Це у свою чергу веде до росту транснаціональних товарних потоків і збільшенню міжнародного транзиту вантажів. Тому, Україна має досить реальні перспективи в самоствердженні своєї ролі як транзитної держави.

Цьому сприяють у першу чергу такі об'єктивні фактори, як геополітичне положення і наявність на її території могутнього транспортного комплексу.

Вигідне географічне положення України на шляху основних транзитних потоків між Європою та Азією з достатньо розвинутою транспортною інфраструктурою, у якій зосереджена десята частина національного багатства країни, створює всі необхідні передумови для збільшення обсягів транзиту вантажів.

На сучасному етапі збільшення обсягів міжнародного транзиту територією України може стати важливим фактором стабілізації та структурної перебудови її економіки. При цьому слід враховувати, що транзит, як вид експорту транспортних послуг є одним з найбільш ефективних, а інвестиції у цю сферу транспортної діяльності дають швидку віддачу.

Транспортна система України, що об'єднує всі сучасні види транспорту, які в цілому відповідають внутрішнім та зовнішнім транспортно-економічним зв'язкам країни, потребує на даному етапі істотного вдосконалення та модернізації для підвищення якості транспортних послуг і, в першу чергу, у міжнародному сполученні. Це зумовлено докорінними змінами характеру транспортно-економічних зв'язків України в умовах її незалежності, коли основна їх частина перетворилася на категорію зовнішньоекономічних, експортних, імпорتنих і транзитних.